

אגן הירקון, אתרים ומסלולי טיול
רן בר-נר, אלי כוך

(החברה להגנת הטבע, טבע הדברים, תל אביב, תשנ"ו)

ספר חדש פרי עבודה של חוגי סיור ומחלקת הנוער של החברה להגנת הטבע. הספר מחזיק כ-200 עמודים, וכולל חומר עדכני ומעניין על 'החצר האחורית' של ראש העין ופתח תקוה, היושבות על אגן הירקון. בספר חמישה שערים: מבואות, מאמרים על הסביבה, אתרים, מסלולי טיול וביבליוגרפיה.

כל המאמרים עוסקים באיזור שבין ראש העין ופארק אפק בצפון, לבין בית נחמיה בדרום. פרקי המבואות והמאמרים נכתבו על ידי בני סמכא - המכירים את השטח היטב ואת המרכיבים השונים הנמצאים בו. בין השותפים לכתיבת החוברת: פרופ' זאב ספראי, ד"ר משה אגמי, איתן אילון, זהר צוק-רמון ואחרים. לחוברת מצורפת מפה בקנה מידה 1:50,000 צבעונית וברורה, שיש בה פירוט כל האתרים ומסלולי הטיולים.

איזור זה עשיר גם באתרים מתקופת ההתנחלות והשופטים, אך למרבה הצער אין לכך כמעט הד בספר. על פי המקובל במחקר נערך באיזור זה 'קרב אבן העזר' המפורסם שניטש בין ישראל ובין הפלשתים שבסופו נפל ארון ה' בידי פלישתים (שמ"א ד), ונדד בעריהם עד חזרתו לבית שמש. לפרשה מופלאה זו אין כמעט הדים בחוברת (למעט אזכור קצר בסקירת האתר **בעזבת צרטה**) למרות חשיבותה הרבה.

חוששני שזו מגמה רווחת והולכת בכתיבה בתחום זה - התייחסות לחבל ארץ מכל הזוויות האפשריות, למעט זווית העיון במקורות וכך יוצא תחום זה חסר. טוב היו עושים העורכים אילו השלימו פרק יהודי חשוב זה בסקירה מקפת על תקופת המקרא ועל האתרים המתאימים הקשורים בה. יש לזכור כי בגיאוגרפיה הסטורית אין די, ולעיתים מושגת אף תוצאה הפוכה - אשלייה של טיפול במקורות מבלי שגוף הנושא עולה כלל לדיון.

כאיזור המצוי בסמיכות לגוש דן ולאיזור המאוכלס ביותר בארץ, יש בספר חשיבות תיעודית רבה - במיוחד בתקופה זו של בנייה ופיתוח. טוב שהעוסקים בנושא הסיורים יכירו ספר זה. הושקע בו הרבה בעיצוב הגרפי, בתמונות צבע ובאיכות הנייר; והוא בהחלט תופס מקום חשוב בספריית ארץ ישראל, ומקום זה יהיה מכובד ביותר אם ייעשו בו השינויים שהוזכרו בו לעיל.

יוסי שפנייר